

Бекітемін

Шығыс Қазақстан облысы
білім басқармасының бастығы
С.Жұмадилова

« _____ » 20 _____ ЖЫЛ

**ТЖКБ жүйесі мекемелерінің
студенттері (білім алушылары) арасында суицидтің алдын алу бойынша жұмысты
ұйымдастыру туралы әдістемелік нұсқаулық**

Оқу орнында суицидтің алдын-алу бойынша тиімді жұмыстарды ұйымдастыру үшін әдістемелік ұсынымдар жасалды және ол менеджерлерге, директордың орынбасарларына, білім беру ұйымдарының психологтарына және оқу процесінің басқада қатысушыларына арналған.

1. Суицидтің алдын алу принциптері:

- Әр адамның өзіндік құндылығы болып табылатын жеке тұлғалық құндылық принципі
- Білім беру процесіне қатысушылардың даралығын танудан тұратын тұлғаның бірегейлік принципі.
- Оқыту жеке тұлғаның дамуының басымдығы қағидасы өзіндік мақсат ретінде емес, баланың жеке басын дамыту құралы ретінде әрекет етеді.
- Әр оқушының жақын даму аймағына назар аудару принципі.
- Тәрбие процесінің эмоционалды-құндылық бағдар принципі.

2. Суицидтің алдын алудың өзара байланысты үш бағыты:

1. Дәрістер, әңгімелер, интерактивті іс-шаралар, рөлдік ойындар түрінде жүзеге асырылатын және өзара байланысты үш бағытты қамтитын ата-аналарды тәрбиелеу. Бірінші бағыт ата-аналарға баланың мазасыздығының пайда болуы мен консолидациясындағы отбасылық қатынастардың рөлімен (қақтығыстар, отбасындағы жалпы атмосфера, ата-ананың балаға қатынасы және оның мүмкіндіктері; әсіресе талаптары) туралы білуге арналған. Екінші бағыт олардың жалпы эмоционалдық әл-ауқатына және өзін-өзі бағалауға қатысты жақын ересектердің қорқынышы мен мазасыздығының әсері. Үшінші бағыт студенттердің (білім алушылардың) өзіне деген сенімін, өзінің қажеттігін сезінуді дамытудың маңыздылығын көрсетеді. Мұндай жұмыстың негізгі міндеті - ата-аналарда олардың балаларындағы мазасыздықтың алдын алуда шешуші рөл атқарады деген ойды қалыптастыру.

2. Мұғалімдерге білім беру. Мұнда студенттің жеке басының дамуына, оның іс-әрекетінің дұрыстығына, болашағына әсерін түсіндіруге едәуір көңіл бөлінеді. Қателіктерге дұрыс көзқараспен қарап, оларды өмірлік тәжірибе жинақтау жолында пайдалану қабілетін қалыптастыруға ерекше көңіл бөлінеді. Сонымен қатар, білім беру мекемесінде кеңістік құру, достық атмосфераны сақтау қажет.

3. Өзіне деген сенімділікті дамытуға және нығайтуға, табысқа жетудің өзіндік критерийлеріне, бастан өткерген эмоциялардың адекваттығына, қиын жағдайда, сәтсіздік жағдайында өзін ұстай білуге бағытталған студенттермен (тәрбиеленушілермен) жұмыс. Түзету жұмыстарында белгілі бір студентке тән жеке «осалдық аймақтарына» ерекше мән беріледі. Студенттерді (білім алушыларды) жаңа жағдайларға дайындау, осы жағдайлардың мазмұны мен шарттарымен алдын-ала танысу арқылы жағдайлардың белгісіздігін азайту, олардың өзін-өзі ұстауының сындарлы тәсілдерін үйрету, мүмкін болатын қиындықтарды барлық негізгі мәселелер бойынша талқылау маңызды орын алады.

3. Студенттер (білім алушылар) арасында суицидтің алдын алуды ұйымдастыру ережелері:

Студенттер арасындағы суицидтің алдын-алу жөніндегі жұмыста:

педагогикалық этиканы, мәдениетті және әдептілікті қатаң сақтауға;

- даму психологиясы мен психопатологиясын, сонымен қатар жеке педагогикалық тәсілдің, емдік педагогика мен психотерапияның тиісті техникасын білуі керек;
- динамикалық бақылау және уақтылы психологиялық-педагогикалық түзету жұмыстарын жүргізу мақсатында оның сипаттамаларын білу негізінде тәуекелде тұрған топтың контингентін анықтау;

Бекітемін _____

Шығыс Қазақстан облысы
білім басқармасының бастығы

С.Жұмадилова

« ____ » _____ 20 ____ жыл

**ТЖКБ жүйесі мекемелерінің
студенттері (білім алушылары) арасында суицидтің алдын алу бойынша жұмысты
ұйымдастыру туралы әдістемелік нұсқаулық**

Оқу орнында суицидтің алдын-алу бойынша тиімді жұмыстарды ұйымдастыру үшін әдістемелік ұсынымдар жасалды және ол менеджерлерге, директордың орынбасарларына, білім беру ұйымдарының психологтарына және оқу процесінің басқада қатысушыларына арналған.

1. Суицидтің алдын алу принциптері:

- Әр адамның өзіндік құндылығы болып табылатын жеке тұлғалық құндылық принципі
- Білім беру процесіне қатысушылардың даралығын танудан тұратын тұлғаның бірегейлік принципі.
- Оқыту жеке тұлғаның дамуының басымдығы қағидасы өзіндік мақсат ретінде емес, баланың жеке басын дамыту құралы ретінде әрекет етеді.
- Әр оқушының жақын даму аймағына назар аудару принципі.
- Тәрбие процесінің эмоционалды-құндылық бағдар принципі.

2. Суицидтің алдын алудың өзара байланысты үш бағыты:

1. Дәрістер, әңгімелер, интерактивті іс-шаралар, рөлдік ойындар түрінде жүзеге асырылатын және өзара байланысты үш бағытты қамтитын ата-аналарды тәрбиелеу. Бірінші бағыт ата-аналарға баланың мазасыздығының пайда болуы мен консолидациясындағы отбасылық қатынастардың рөлімен (қақтығыстар, отбасындағы жалпы атмосфера, ата-ананың балаға қатынасы және оның мүмкіндіктері, әсіресе талаптары) туралы білуге арналған. Екінші бағыт олардың жалпы эмоционалдық әл-ауқатына және өзін-өзі бағалауға қатысты жақын ересектердің қорқынышы мен мазасыздығының әсері. Үшінші бағыт студенттердің (білім алушылардың) өзіне деген сенімін, өзінің қажеттігін сезінуді дамытудың маңыздылығын көрсетеді. Мұндай жұмыстың негізгі міндеті - ата-аналарда олардың балаларындағы мазасыздықтың алдын алуда шешуші рөл атқарады деген ойды қалыптастыру.

2. Мұғалімдерге білім беру. Мұнда студенттің жеке басының дамуына, оның іс-әрекетінің дұрыстығына, болашағына әсерін түсіндіруге едәуір көңіл бөлінеді. Қателіктерге дұрыс көзқараспен қарап, оларды өмірлік тәжірибе жинақтау жолында пайдалану қабілетін қалыптастыруға ерекше көңіл бөлінеді. Сонымен қатар, білім беру мекемесінде кеңістік құру, достық атмосфераны сақтау қажет.

3. Өзіне деген сенімділікті дамытуға және нығайтуға, табысқа жетудің өзіндік критерийлеріне, бастан өткерген эмоциялардың адекваттығына, қиын жағдайда, сәтсіздік жағдайында өзін ұстай білуге бағытталған студенттермен (тәрбиеленушілермен) жұмыс. Түзету жұмыстарында белгілі бір студентке тән жеке «осалдық аймақтарына» ерекше мән беріледі. Студенттерді (білім алушыларды) жаңа жағдайларға дайындау, осы жағдайлардың мазмұны мен шарттарымен алдын-ала танысу арқылы жағдайлардың белгісіздігін азайту, олардың өзін-өзі ұстауының сындарлы тәсілдерін үйрету, мүмкін болатын қиындықтарды барлық негізгі мәселелер бойынша талқылау маңызды орын алады.

3. Студенттер (білім алушылар) арасында суицидтің алдын алуды ұйымдастыру ережелері:

Студенттер арасындағы суицидтің алдын-алу жөніндегі жұмыста:

педагогикалық этиканы, мәдениетті және әдептілікті қатаң сақтауға;

- даму психологиясы мен психопатологиясын, сонымен қатар жеке педагогикалық тәсілдің, емдік педагогика мен психотерапияның тиісті техникасын білуі керек;
- динамикалық бақылау және уақтылы психологиялық-педагогикалық түзету жұмыстарын жүргізу мақсатында оның сипаттамаларын білу негізінде тәуекелде тұрған топтың контингентін анықтау;

- ата-аналарына кеңес беру және білім алушыларға психологиялық-педагогикалық көмек көрсету арқылы түрлі әдістерді, соның ішінде отбасылық психотерапияны қолдана отырып, қауіп-қатерге ұшыраған білім алушылар тұратын отбасыларды бақылау;
- студенттер ұжымдарындағы суицид жағдайларының фактілерін жарияламау;
- өзіне-өзі қол жұмсау қауіпін суицидтік қауіптің жоғарылау белгілері ретінде қарастыру;
- ата-аналардың баласының өмірі мен денсаулығына деген назарын күшейту;
- қажет болған жағдайда студенттердің (тәрбиеленушілердің) психологпен, психотерапевтпен, психиатрмен консультациясы;
- студенттерде «адам өмірінің құндылығы», «өмірдің мәні» сияқты ұғымдарды, сондай-ақ қиын өмірлік жағдайларда психологиялық қорғаныстың жеке әдістемелерін қалыптастыру;
- студенттерді (тәрбиеленушілерді) заманауи өмірдің күрделі және қарама-қайшы шындықтарына психологиялық даярлау, күтілетін қиындықтарды жеңуге дайындықты қалыптастыру арқылы стресске деген төзімділікті арттыру.

Сонымен, студенттер арасында суицидтің алдын алу жүйесін құру үшін тәрбиелеу мен білім беруде ізгілендіру принциптерін жүзеге асыруды қамтамасыз ететін ұйымдастырушылық-педагогикалық шаралардың кешені қажет.

4. Білім беру ортасындағы суицидтің алдын алу деңгейлері

Бірінші деңгей - жалпы профилактика.

Мақсат - топтағы, мекемедегі топтық келісімді арттыру.

Қызметі:

1. Білім алушыларға қамқорлық, жайлылық, сүйіспеншілік сезінетіндей жалпы білім беру ұйымдарында психикалық денсаулықты, сау ортаны құру.
2. Сыныптан тыс тәрбие жұмысын ұйымдастыру. Білім беру мекемесі, қоғам, отбасы арасындағы өзара іс-қимылдың тиімді моделін жасау

Осы кезеңдегі оқытушылар құрамының міндеттері:

- психикалық күйде, қарым-қатынаста, дамуда және оқуда туындайтын мәселелердің уақытында алдын-алу және тиімді шешу мақсатында әр білім алушының психологиялық-педагогикалық мәртебесінің ерекшеліктерін зерттеу;
- білім беру процесінде, сондай-ақ қиын өмірлік жағдай кезінде әр түрлі жастағы топ білім алушыларына психологиялық-педагогикалық қолдау жүйесін құру (білім алушылардың суицидальды мінез-құлқының алдын-алу бойынша жұмыс жоспарын құру, жеке маршрут);
- студенттердің (білім алушылардың) заңды құқықтары мен мүдделерін қорғауға және көмек көрсету үшін әр түрлі мемлекеттік органдар мен қоғамдық бірлестіктерді тарту;
- өзінің жеке басының ғана емес, сонымен қатар басқа адамдардың да «Мен» позитивті бейнесін, бірегейлігі мен ерекшелігін қалыптастыру;
- қоғамдағы қолданыстағы әлеуметтік мінез-құлық нормаларын сіңіру, мейірімділікті қалыптастыру, қоғамдағы құндылық қатынастарды дамыту.

Екінші деңгей - алғашқы профилактика

Мақсат - суицидтік тәуекел топты анықтау; суицидтің алдын алу мақсатында студенттер мен қауіпті топтардың отбасыларын ертіп жүру.

Қызметі:

1. Суицидтік мінез-құлықты диагностикалау. Ол суицидтік қауіпті анықтау үшін Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі ұсынған әдістер негізінде жүзеге асырылады.
2. «Тәуекел топтарының» студенттерімен жеке және топтық сабақтар, әлеуметтік қолдауды қамтамасыз ету, өзін-өзі бағалауды арттыру, өзінің жеке басына адекватты қатынасты дамыту.
3. Сынып сағаттары, дөңгелек үстелдер, өмірді растайтын бағыттағы постерлік ақпарат.
4. Өзіне-өзі қол жұмсауға тырысу жағдайында іс-қимыл жоспарын (жеке стажердың бағыты) құру, оған тәуекел тобына жататын білім алушыны анықтау рәсімдері, өзіне-өзі қол жұмсау қауіпін туындаған жағдайда және суицидтен кейінгі іс-әрекеттер кіруі керек.

Осы кезеңдегі оқытушылар құрамының міндеттері:

- жедел көмек пен қорғауды қажет ететін студенттерді (тәрбиеленушілерді) анықтау;
- өмірлік қиын жағдайға тап болған немесе дағдарысты бастан кешірген студенттің отбасымен жұмыс;
- шұғыл алғашқы медициналық көмек көрсету, білім алушының қауіпсіздігін қамтамасыз ету, стрессті жеңілдету;

- суицидтің алдын алу мақсатында өзіне-өзі қол жұмсау қаупі бар студенттерді (тәрбиеленушілерді) ертіп жүру: студенттерді оң қабылдауға ықпал ететін және сыни жағдайларды тиімді жеңуге мүмкіндік беретін дағдарыстық жағдайлар терапиясы;
- әр түрлі ғылымдар (философия, физиология, психология, әлеуметтану, педагогика) тұрғысынан проблеманың теориялық аспектілерін зерттеу мұғалімдермен және ата-аналармен жұмыс кезінде ақпаратты пайдалану;
- қызметкерлердің, ата-аналардың және білім алушылардың ықтимал суицид белгілері, қауіп факторлары және осы жағдайда әрекет ету тәсілдері туралы хабардарлығын арттыру;
- білім беру үдерісіне әр түрлі жастағы топ білім алушыларына арналған психологиялық-педагогикалық қолдаудың құрылған жүйесін (оқушылардың суицидтік мінез-құлқының алдын-алу бағдарламасы немесе жұмыс жоспары) жалпы іс-қимыл жоспарына қосу;
- тәуекел тобындағы оқушыны анықтаған кезде, студент өзін-өзі өлтіремін деп қорқытқан кезде және суицидтен кейін сіздің позицияңызды нақты әрекеттер тізімін анықтау.

Үшінші деңгей - бұл екінші профилактика.

Мақсат - суицидтің алдын алу

Қызмет түрлері: суицид қаупін бағалау.

Суицид қаупін бағалау келесі схема бойынша жүреді: экстремалды (студенттің өзіне-өзі қол жұмсау құралы бар, нақты жоспар құрылды), байыпты (жоспар бар, бірақ іске асыру құралы жоқ) және орташа (вербалдау) ниет, бірақ жоспар мен құралдар жоқ).

Осы кезеңдегі оқытушылар құрамының міндеттері:

- білім беру психологы өзіне-өзі қол жұмсауды соңғы сатыдан бас тарта алатын адамның рөлін қабылдай алады немесе өзін-өзі өлтіремін деп қорқытқан білім алушымен байланысқа түсуге шешім қабылдаған адамның консультанты бола алады, соңғы қадамнан бастап өзіне-өзі қол жұмсауды тоқтатады;
- тиісті мекемені (психиатриялық клиниканы) хабардар ету, көмек сұрау;
- ата-аналардың хабарламасы.

Төртінші деңгей - үшінші реттік профилактика.

Мақсат: Салдарын азайту және одан әрі жағдайлардың ықтималдығын азайту, суицидтерді әлеуметтік және психологиялық оңалту.

Іс-шаралар: болашақта жанжалды-стресстік тәжірибенің алдын алуды қамтамасыз ететін терең психотерапиялық түзету.

Осы кезеңдегі оқытушылар құрамының міндеттері:

- оқиға куәгерлерінің күйзелісін жеңілдетіп, шұғыл алғашқы көмек көрсету;
- басқа ұйымдармен ынтымақтастық.

Күтілетін нәтижелер:

Осылайша ұйымдастырылған жұмыс:

- студенттерді (тәрбиеленушілерді) әлеуметтік-психологиялық қорғауды жүзеге асыру;
- девиантты мінез-құлықты студенттер санын азайту және суицидтік әрекеттерді болдырмау;
- ата-ана ортасында қарым-қатынасты оңтайландыру бойынша жұмысты ұйымдастыру;
- дағдарыстық жағдайларда, дағдарыстың салдарын еңсеру кезеңдерінде, дағдарыстан кейінгі қолдау кезінде әрекет етуге дайындықты ойластырып жоспарлау.

1. Суицид (өзін-өзі өлтіруге оқталу) жағдайындағы әрекеттер алгоритмі

1. Алғашқы медициналық көмек көрсетіңіз.

2. Оқиға туралы ата-анаңызға хабарлаңыз. Күндізгі уақытта өзін-өзі өлтіруге әрекет жасаған (суицидті аяқтаған) білім алушы (студент) туралы ақпаратты білім бөліміне жіберіңіз (2, 3 нысандарында). Тәрбиешілік тергеу жүргізіңіз, оқиғаның барлық мән-жайларын анықтаңыз. Екі күн ішінде құжаттар топтамасын дайындаңыз, оның көшірмелері білім бөліміне жіберіледі: 2, 3 нысандары (электронды және қағаз түрінде). өзін-өзі өлтіруге әрекет жасау туралы түсіндірме, әрекеттер (аяқталған суицид).

3. Отбасы сипаттамасы (толық, толық емес), сынып жетекшісінің (куратордың) отбасымен жұмысының сипаттамасы.

4. Тұрмыс жағдайының актісі.

5. Студенттің сипаттамалары (егжей-тегжейлі, психологиялық статусты психолог жазады).
6. Курспен (топпен) өткен жылдағы психологиялық жұмыстың нәтижелері туралы көшірме (нақты іс-шараларды, мерзімдерін көрсетіңіз, зерттеу материалдарының көшірмелерін қоса беріңіз).
7. Курспен (топпен) жүргізілген тәрбие жұмысының нәтижелері туралы үзінді. Нақты оқиғаларды, күндерді көрсетіңіз, жоспарлардың көшірмелерін, хаттамаларын және т.б.
8. Суицидтің алдын-алу бойынша іс-шаралар жоспарын орындау бойынша жұмыстарды талдау (нақты іс-шараларды, мерзімдерін, орындалуын бақылауды, мәселелерді қарауды және т.б. көрсетіңіз).

9. Құжаттардың көшірмелері:

- өткен жылға арналған білім парақтары (сертификаттау парағы, бағалау кітабы);
- суицидтің алдын-алу бойынша іс-шаралар жоспарын;
- сертификаттары;
- профилактикалық кеңестердің хаттамалары, осы студентпен (білім алушымен) жұмысты көрсететін тәрбие жұмысының жоспарлары;
- басқа растайтын құжаттар.

1. Жағдайдың ерекшеліктері мен қатысушылардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, білім беру мекемесі ішінде алдын-алу немесе қалпына келтіру психологиялық-педагогикалық бағдарламасын (жеке маршрут) құру.

2. Психиатрмен кеңес, ағымдағы жағдай бойынша заңгерлік кеңес.

3. Атқарылған жұмыстардың нәтижелерін талдау, оң және теріс жақтарын анықтау, тиімділікті арттыру бойынша жұмыстарға түзетулер енгізу. Нәтижелерімен тоқсан сайынғы есептілікке тапсырыс бағытын қосыңыз.

Егер бұл әрекет оқу орнынан тыс жерде жасалған болса, бірақ сізде бұл ақпарат болса, онда алгоритмнің алғашқы екі нүктесі ұсынылған алгоритмнен шығарылады. Әрі қарайғы жұмыс жоғарыда айтылған тармақтарға сәйкес жүзеге асырылады. Егер бұл әрекет оқу орнынан тыс жерде жасалған болса және сізде бұл ақпарат жоқ болса, онда алғашқы үш тармақ ұсынылған алгоритмнен шығарылады. Әрі қарай жұмыс жоғарыда айтылған тармақтарға сәйкес жүзеге асырылады.

Барлық жұмысты білім беру мекемесінің әлеуметтік-психологиялық қызметі жүзеге асырады. Ақпараттың құпиялығын сақтау қажеттілігін ұмытпаңыз, өйткені жасөспірімдердің суицидін ерекшелігі «инфекцияның» механизмі болып табылады.

1. Суицидтің алдын-алу саласындағы оқу процесінің субъектілері арасындағы қызметтік міндеттерді бөлу

Білім беру ұйымдарында жүйелі профилактикалық жұмыстарды ұйымдастыру үшін профилактиканың негізгі қағидаларына сәйкес барлық профилактика субъектілерінің қатысуымен іс-шараларды жүзеге асыратын жұмыс топтары құрылады. Жұмыс тобы кәмелетке толмағандар арасындағы суицидтің алдын-алу, дағдарыс жағдайында әлеуметтік-психологиялық қызметке қол жетімділікті қамтамасыз ету үшін жұмыс істеуге шақырылды.

Жұмыс тобына:

- директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасары;
- кәмелетке толмағандардың істері жөніндегі инспектор;
- медициналық қызметкер;
- әлеуметтік педагог;
- педагог-психолог кіреді.

Профилактиканың бірінші (жасырын) және екінші (бастапқы) деңгейлеріне міндетті түрде сынып жетекшілері (кураторлар), пән мұғалімдері, тәрбиешілер, қоғам мүшелері, профилактикалық кеңестер және олардың кәсіби құзыреттіліктерін ескере отырып оқу процесінің басқа қатысушылары кіреді.

Іс-шараларды өткізу үшін топ мүшелері суицидтің алдын алу жоспарын жасайды, оны директор бекітеді. Суицидтің алдын-алу саласындағы функционалдық міндеттерге байланысты қызмет лауазымдық нұсқаулықтармен реттеледі және жоғары ұйымдардың нормативтік құжаттары негізінде жасалған суицидтің алдын-алу жөніндегі оқу орнының жұмыс жоспарымен реттеледі.

Профилактикалық жұмыстардағы оқу процесі мүшелерінің функциялары:

а. Білім беру мекемесінің басшысы:

- жұмыс тобының өнімді ынтымақтастығы үшін жағдай жасайды;
- білім беру мекемесінде жалпы позитивті қатынасты қамтамасыз етеді, білім беру ортасын әртараптандырады;
- ұжымдағы сабырлы, мейірімді тонды болжайтын қарым-қатынас стилін қолдайды;
- позитивті корпоративті мәдениетті қалыптастырады;
- білім беру процесінде педагогикалық этика ережелерінің сақталуын бақылайды, педагогикалық әдептің бұзылу себептерін жою бойынша шаралар қабылдайды.

Директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасары:

- қызметті Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2009 жылғы 13 шілдедегі № 338 бұйрығымен бекітілген оқытушылар құрамы мен оларға теңестірілген адамдар лауазымдарының үлгілік біліктілік сипаттамалары негізінде жүзеге асырады;
- кураторлардың (сынып жетекшілерінің), тәрбиешілер мен мұғалімдердің қызметін, соның ішінде суицидтің алдын алу саласында жоспарлау мен бақылауды жүзеге асырады;
- өмірді растайтын бағыттағы мәдени-ағартушылық іс-шараларды дайындау және жүргізу үшін оқу-әдістемелік жұмыстарға қажетті әдістемелік құжаттаманы құру бойынша жұмысты үйлестіреді;
- Педагогикалық қызметкерлер (сынып жетекшілері, кураторлар) жүзеге асыратын, оның ішінде суицидтің алдын-алуды жүзеге асыратын білім беру процесінің мазмұны мен сапасына жүйелі бақылауды жүзеге асырады;
- девиантты мінез-құлықты білім алушылармен жеке тәрбие жұмысын бақылауды ұйымдастырады;
- жұмыс тобының қызметін, қоғам мен құқық қорғау органдарының өкілдерімен, білім беру мекемесінің ата-аналарымен өзара іс-қимылды қамтамасыз ете отырып, білім беру мекемесі әкімшілігі, қызметтері мен бөлімдері өкілдерінің өзара іс-қимылын үйлестіреді.

Әлеуметтік педагог:

- қызметті Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2009 жылғы 13 шілдедегі № 338 бұйрығымен бекітілген оқытушылар құрамы мен оларға теңестірілген адамдар лауазымдарының үлгілік біліктілік сипаттамалары негізінде жүзеге асырады;
- тұлғаның мотивациялық, эмоционалды-адамгершілік сферасына, сондай-ақ тұлғааралық қатынастар мен қарым-қатынас сферасына әсер ететін дамытушылық және тәрбиелік міндеттерді шешу арқылы студенттердің жеке басының дамуына арналған психологиялық-педагогикалық шаралардың кешенін жасайды;
- отбасылық тәрбиенің проблемалық мәселелері бойынша ата-аналар жиналысы мен конференцияларын жоспарлайды және өткізеді;
- кураторлармен (сынып жетекшілерімен) бірге тұрғылықты жері бойынша білім алушылардың отбасыларына барады, тұрмыстық жағдай актілерін жасайды;
- студенттердің қауіптілігі жоғары топтарының санаттарын анықтайды;
- отбасылар мен балаларды қолдау бойынша ұйымдармен және мекемелермен бірлескен жұмысты ұйымдастырады және үйлестіреді;
- білім беру процесінде туындайтын консультациялар, қиын өмірлік жағдайларға тап болған студенттерге көмек туралы сұраныстарды қанағаттандырады.

Кураторлар (сынып жетекшілері):

- Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2009 жылғы 13 шілдедегі № 338 бұйрығымен бекітілген оқытушылар құрамы мен оларға теңестірілген адамдар лауазымдарының үлгілік біліктілік сипаттамалары негізінде қызметті жүзеге асыруға;
- студенттер ұжымының ерекшеліктерін ескере отырып, өмірді растайтын бағыттағы тәрбиелік міндеттерді жүзеге асыруды;
- сынып сағаттары мен өмірді растайтын іс-шаралар арқылы студент тұлғасының жалпы мәдениетін қалыптастыруға және олардың әлеуметтенуіне ықпал етеді;
- әлеуметтік-психологиялық қызметтің өкілдерімен бірге ата-аналармен немесе өзін-өзі өлтіру әрекеттері (аяқталған суицид) жағдайында оларды алмастыратын адамдармен жеке жұмыс жүргізеді;
- студенттің жағдайы туралы білімдерін кеңейтеді;

- Білім алушының сабаққа қатысуы мен үлгерімін үнемі қадағалап отырады;
- тұрғылықты жері бойынша студенттердің (білім алушылардың) отбасыларына бару;
- қиын өмірлік жағдайдағы студенттерді анықтайды және жұмыс тобына сұраныс жібереді.

Педагог-психолог:

- қызметті Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2009 жылғы 13 шілдедегі № 338 бұйрығымен бекітілген оқытушылар құрамы мен оларға теңестірілген адамдар лауазымдарының үлгілік біліктілік сипаттамалары негізінде жүзеге асырады;
- студентке (білім алушыға) қатысты:**
- «тәуекел тобын» анықтау үшін диагностикалық процедуралар жүргізеді және арнайы техниканы қолданады;
  - жағымсыз эмоцияларды жою бойынша жұмыстар жүргізеді;
  - Білім алушының басқалармен қарым-қатынасын түсінуге көмектеседі, қажет болған жағдайда «елеулі басқаларды» (анықтамалық тұлғалар мен топтар) ауыстыру қажеттілігін тудырады;
  - өзін-өзі бақылау, стрессті жеңу, қолдау іздеу, оны қабылдау және қамтамасыз ету дағдыларын үйретеді;
  - қажет болған жағдайда студентті (білім алушыны) әлеуметтік-психологиялық дайындық тобына қосады;
  - өзін-өзі бағалауды жақсарту, өзінің жеке басына деген адекватты қатынасты, эмпатияны дамыту және пассивті болдырмау стратегиясын белсенді өмірлік стратегияға өзгерту үшін психокоррекциялық сабақтарды ұйымдастырады.

мұғалімдер мен ата-аналарға қатысты:

- оларға суицидтің мәні, суицидтік мінез-құлық ерекшеліктері және суицид алдындағы синдром, олардың көріністері туралы хабарлайды;
- суицидтік мінез-құлықтың алдын алу және түзету бойынша шараларды меңгеруге көмектеседі;
- мұғалімдердің мінез-құлықты жеңу дағдыларын дамытуға, тұлғааралық тиімді өзара әрекеттесуге ынталандырады;
- эмпатияның дамуына, өзін-өзі бағалаудың жоғарылауына және педагогикалық көзқарастың өзгеруіне ықпал етеді;
- білім беру процесінде туындаған психологиялық кеңеске сұраныстарды қанағаттандырады.

Медициналық қызметкер

- денсаулығына байланысты мұғалімдердің, ата-аналардың назарын қажет ететін білім алушыларды бөледі.

Студенттер (білім алушылар):

- қолайсыз өмірлік жағдайларда ата-аналардан, мұғалімдерден, куратордан (сынып жетекшісі), білім беру мекемесінің жұмыс тобының мүшелерінен көмек сұраңыз.

Ата-аналар:

- балада депрессиялық жағдайлардың алдын алуды жүзеге асыру;
- баланың дамуын қадағалаңыз;
- жайлы тұру үшін жағдай жасау;
- баламен құпия қарым-қатынас атмосферасын қамтамасыз ету, жанжалда және өмірлік қиын жағдайларда қарым-қатынастың сындарлы әдістерін қолдану;
- баланың күнделікті бақылау. Қажет болса, тиісті мамандардан кеңес сұраңыз.

1. Студенттердің (тәрбиеленушілердің) арасындағы суицидтік мінез-құлықтың алдын-алу бойынша оқу процесі субъектілерінің бақылау аймақтары:

1. Әкімшілік тарапынан:

- кураторлардың (сынып жетекшілерінің) оқу іс-әрекетінің сапасы, оларды әр студенттің өміріне тарту;
- пән мұғалімдерінің педагогикалық қызметінің сапасына, олардың стиліне, әр студенттің пәндік іс-әрекетке араласуына, бағалау іс-әрекетінің сипатына қанағаттану;
- білім беру ұйымындағы ұйымдасқан қылмыстың барлық түрлерін бақылау (есірткі, бопсалау, қорқыту, бойкот және т.б.);

- педагогикалық ұжымдағы моральдық-психологиялық ахуал, өзара көмек, қолдау атмосферасы, оқу жұмысының мәдениеті, мұғалімнің студент өміріне араласу атмосферасы;
- мекеменің ішкі ашық білім беру ортасы (жұмыс залдары, кітапханалар, клубтар, бассейндер және т.б.)

2. Тәрбие психологы тарапынан:

- отбасындағы психологиялық әл-ауқат;
- куратормен (сынып жетекшісімен) және білім беру процесінің басқа қатысушыларымен қарым-қатынастағы психологиялық салауаттылық;
- құрдастарымен қарым-қатынас сипаты: социометриялық мәртебе, анықтамалық топтар, олардың бағыты және т.б.;
- білім алушының өмірлік қиындықтарға эмоционалды реакциясының тұлғалық ерекшеліктері: өміршеңдік, мінездің акцентуациясы, эмоционалды күй, көмек қабылдауға дайын болу, депрессия және т.б.

3. Куратор жағынан (сынып жетекшісі):

- білім алушылардың кураторға (сынып жетекшісіне) деген сенімі мен құрмет деңгейі, сенімді қарым-қатынасқа дайындық деңгейі;
- отбасының құрылымы, отбасындағы қатынастардың сипаты, отбасындағы материалдық әл-ауқат, студенттердің олардың материалдық әл-ауқатын немесе күйзелісін бастан кешіру;
- отбасылық тәрбиені, мінез бен тұлғаны қалыптастыру мәселелерін, қарым-қатынасқа деген сенімділікті, ата-ананың білім алушының оқу іс-әрекетіндегі сәттілігі мен сәтсіздігін бастан кешіру сипатын талдау;
- топтағы моральдық-психологиялық ахуал, көшбасшылар және олардың бағыты, сыртқа шығарылған адамдар және олардың моральдық-психологиялық күйлері, анықтамалық топтар және олардың бағыты;
- білім алушының оқу іс-әрекетіндегі сәттілік деңгейі және оған деген қатынасы, «көтерілу» мен «күлдырауды» бақылау, сәтсіздіктерге себептері мен қатынасы.

4. Ата-аналар тарапынан:

- моральдық-психологиялық жағдайды, тепе-теңдікті, ақшаны жұмсау сапасын болжауды, негізсіз несие алуда сақтықты, ресурстарды сақтауда бақылау;
- балаға қарым-қатынас сипаты (бала - бұл «мақсат» немесе «құрал»);
- қиындық жағдайында көрсетілетін көмектің сипаты;
- балалардың моральдық-психологиялық жағдайын, олардың тәжірибелерін, жақын ойларын, құпиялылық деңгейін бақылау;
- тәрбиенің сипаты, қажеттіліктерге, заттарға қатынас, ақшаға деген көзқарас, қажеттіліктерді қанағаттандыру кезіндегі көңілсіздік тәжірибесі, анықтамалық топтың заттарға қатынасына әсері;
- теңгерімсіздік, оқшаулау, үйден қашу жағдайлары;
- баланың анықтамалық тобы, әлеуметтік топтарға ықтимал қатысуы, Интернеттің әсер ету сипаты, бойкоттар, бопсалауға, физикалық зорлық-зомбылыққа және моральдық қорлауға бейімділік.